

Småstykke

Skelsættende Satire II

BO BOJESENS „DANMARK HOLDER FERIE“

(1955)

AF

HANNIBAL MUNK

Der er skelsættende satire, og så er der skelsættende satiretegnere, hvor de sidstnævnte formentlig er nemmere at identificere end førstnævnte. Det er i hvert fald ikke svært at udpege *Politikens* mangeårige tegner Bo Bojesen (1923-2006) og tildele ham prædikatet „skelsættende“. Det er nok ikke for meget at sige, at satiretegning på *Politiken* og måske endda i Danmark generelt kan deles op i tiden før og efter Bo Bojesens debut. Både i sin samtid og i eftertiden er Bo Bojesen blevet set som en populær, folkekær trendsetter, der flyttede grænserne for, hvad satiretegning i Danmark kunne være. Bojesen blev ansat på *Politiken* i 1947, og hans karriere begyndte og sluttede nogenlunde synkront med Den Kolde Krig, idet han tegnede sine sidste streger for avisen i 1992.¹ Bojesen blev især kendt for sine politiske føljetoner: Venstre-Vikingernes Saga, Sangforeningen Morgenrøden, Kultur-Radiserne, Præriens Bedste Mænd og Jern-Anker. Han var gennem dem den politiske satires førstemand i samtiden og er for eftertiden blevet dansk politisk histories mest benyttede visuelle supplement. Men Bojesen gjorde også en ny satireform populær: samfundssatiren eller hverdagssatiren, der ikke tager udgangspunkt i genkendelige personer, men til gengæld gør sig munter over specifikke samfundsgrupper og stereotyper og på den måde giver den visuelle kommentar liv.

Det var formentlig sådanne tegninger, kulturjournalist Ebbe Mørk havde i tankerne, da han i Bojesens nekrolog skrev: „Tegneren Bo

¹ De bedste gennemgange af Bojesens massive livsværk og interessante om end introverte liv er stadig Hans Hertel: *Bo Bojesens Danmarkshistorie 1943-1994*, Gyldendal, København 1994, og *Bo Bojesen og den Store Verden 1945-1996*, Gyldendal, København 1996.

Fig 1: Originaltegning bragt i *Politiken* 3. august 1955. Titel: Danmark holder ferie. Undertekst: Det idylliske Skagen lever endnu højt paa minderne fra de store kunstneres tid. Dialog: - Nøh, vil De bare se, fru Larsen, - der har vi minsandten en af de gamle malere, vi har læst saa meget om i brochurerne! Foto: Det Kongelige Bibliotek. Gengivet med tilladelse fra Niels Bo Bojesen.

Bojesen formulerede danskernes selvopfattelse i sin streg i et halvt århundrede.² Mange af Bojesens samfundssatiriske tegninger havde nemlig danskeren selv som omdrejningspunkt. Det kunne være formuleret direkte enten i streg eller tekst, eller det kunne komme mere indirekte til udtryk, hvor tematikken og visualiseringen ikke nødvendigvis omhandlede danskerne specifikt, men hvor en type dansk borger stod centralt i tegningen. Opfattelsen af, at Bojesen tegnede hele Danmark, som Mørk proklamerede, er også interessant i et historisk perspektiv. Før og under 2. Verdenskrig havde *Politiken* været opfattet som en yderst hovedstadsorienteret avis, og det afspejledes hos avisens første ansatte satiretegnere – Bojesens forgængere – Carl Jensen og Valdemar Møller. Blev *Politiken* så samtidig med sønderjyden Bojesens indtog på Rådhuspladsen en landsdækkende avis? Oplagstallene

² *Politiken*, 17. november 2006, 2. sektion, s. 1.

viser, at avisen havde kronede dage i den umiddelbare efterkrigstid,³ og Mørks argument om Bojesens samfundssatire som den brede visualisering af Danskheden understreger det. Samtidig blev Bojesens samfundssatire trendsættende i de konkurrerende aviser, hvor kolleger som *Aktuelts* Mogens Juhl, *Informations* Ole Byskov og *Jyllands-Postens* Roald Poulsen forsøgte at gøre ham kunsten efter.

I 1955 lavede Bojesen en serie i den sene ende af sommerferien, som både dengang og nu var en udpræget agurketid. Den hed: „Danmark holder ferie“ og viste forskellige situationer, hvor danskere holdt ferie i Danmark. Serien var således ikke en reaktion på dagsaktuelle nyheder, men tegnede snarere et øjebliksbillede af danskernes ferievaner anno 1955. Det er den anden tegning i serien, der gengives her. Tegningen er fra 3. august og forestiller to yngre kvinder i moderne tøj efter datidens standard, der betragter en ældre mand, der er i færd med at male facaden på sit hus. Den ene kvinde siger til den anden: „- Næh, vil De bare se, fru Larsen, - der har vi minsandten en af de gamle malere, vi har læst saa meget om i Brochurerne“. Underteksten slår den absurde pointe fra kvindernes dialog fast: „Det idylliske Skagen lever endnu højt på minderne fra de store kunstneres tid“.

Tegningen kan læses på to måder. Læser man den i overensstemmelse med Bojesens intention, finder man genlyd i historiebøgerne om 1950'erne. Den umiddelbare efterkrigstid bød på mærkbare forbedringer i levestandarden for store dele af den danske befolkning, og begrebet forbrugersamfund hænger til en vis grad sammen med årtiet. Drømmen om eget køleskab, tv, bil og gradvist også parcelhus gik hånd i hånd med ønsket om en årlig sommerferie.⁴ Således er tegningen i rimelig grad et øjebliksbillede, der beskriver hele Danmarks „selvopfattelse“ (eller her sommerferietendenser) i året 1955, jævnfør Ebbe Mørks citat ovenfor.

Men tegningen kan også læses mod Bojesens umiddelbare intentioner og med tegnerens ophav, arbejdsplads og læserskare in mente. I tegningen er Bojesens dansker repræsenteret ved de to kvinder. Den aldrende mand på stilladset – skagensmaleren – er en eksotisk kuriositet, som kvinderne, der jo altså forstås som danskerne der holder ferie, betragter med glad forundring og tilsyneladende uden helt at have tjek på, at de gamle skagensmalere var kunstmalere. Pointen går igen

³ Bjørn Bredal: *Politiken mod Politiken. Idékampe 1884-2009*, Politikens Forlag, København 2009, s. 548.

⁴ F.eks. Henrik S. Nissen: *Landet blev by 1950-1970, Politiken og Gyldendals Danmarkshistorie, bind 14*, Gyldendals Bogklub og Politikens Forlag, København 1991, s. 194-196.

som et mønster i seriens øvrige tegninger med forskellige grader af tydelighed, såvel som det er en pointe i mange andre tegninger, hvor Bojesen beskæftiger sig med danskeren.⁵ Bojesens dansker er moderne, velklædt og ikke mindst på udebane i naturen og i Jylland. Med andre ord: Bojesens dansker er *Politikens* urbane, progressive læser, hvis verdensopfattelse har sit klare udspring fra Rådhuspladsen i København. Det skal ikke forstås således, at Bojesen nødvendigvis holder med sine danskere her. Kvinderne med deres halvfordøjede pseudodannelse på grundlag af turistbrochurer latterliggøres på lige fod med, hvis ikke mere end den gamle maler. Men her adskiller politisk satire og samfundssatire sig fra hinanden. Hvor den politiske satire ganske typisk retter skytset mod de politikere og partier, som traditionelt står i modsætning til avisens redaktionelle linje, retter samfundssatiren den typisk noget mere kærlige kritik mod avisens egne læsere.⁶ Læser man Bojesens tegning på sidstnævnte måde, bliver samfundssatiren en bekræftelse af det fællesskab, som aviserne og dens læsere i det 20. århundrede udgjorde; et fællesskab som Bojesens kronikører som Hans Hertel og førnævnte Ebbe Mørk i øvrigt med rimelighed selv kan siges at tilhøre. Læst på denne måde er Bojesens tegninger måske ikke længere ligefremme udtryk for danskernes selvopfattelse, men det gør dem mere interessante for historikere, der kunne være interesserede i hvordan forskellige identiteter blev forhandlet og kæmpet om i den danske dagspresse i det 20. århundrede. Og det tager intet fra den kvalitet, der har gjort, at Bo Bojesen stadig er dansk satiretegningsskelsættende førstemand.

⁵ Dette har jeg tidligere vist i Hannibal Munk: „Bladtegneren er altid på arbejde: Bo Bojesens bogillustrationer“ i Christian Kaaber & Sonny Ankjær Sahl (red.), *Billede, Blad & Bog – Bladtegneren som illustratør. Bogvennen 2018*, Foreningen for Boghåndværk, København 2018, s. 144-167.

⁶ Hannibal Munk: *Den Visuelle Leder. Satiretegning i dansk dagspresse siden 1924*, upubliceret ph.d.-afhandling, Roskilde 2019, s. 411-414.